

Audun Lindholm (red.)

Alt menneskelig. En bok om Stig Sæterbakken

Oslo: Cappelen Damm, 2016, 415 s.

Beatrice M. G. Reed

Doktorstipendiat ved Institutt for lingvistiske og nordiske studier (ILN), Universitetet i Oslo

b.m.u.g.reed@iln.uio.no

I løpet av de fem årene som har gått siden nyheten om Stig Sæterbakkens selvmord ble kjent, har forfatterskapet vært gjenstand for vedvarende interesse. Selv om romanen *Gjennom natten* (2011) ble tildelt P2-lytternes romanpris og nominert til Ungdommens kritikerpris, er det likevel neppe treffende å plassere forfatterskapet blant dem som «seiret for sent». For mange var Sæterbakken en av Norges viktigste samtidsforfattere også før han gikk bort. Den posthume resepsjonen viser likevel at dette er et forfatterskap med potensial for bredere appell enn man kanskje kunne få inntrykk av på 2010-tallet. Antologien *Alt menneskelig. En bok om Stig Sæterbakken* er både et symptom på – og et bidrag til – denne nyanserende tilgjengeliggjøringen av «Mørkefyrsten i norsk litteratur», som Jonny Halberg ironisk har titulert sin avdøde ungdomsvenn og kollega.

Bredde synes nettopp å være et sentralt struktureringsprinsipp for antologiens redaktør, Audun Lindholm, som også er redaktør for *Vagant*, et tidsskrift Sæterbakken selv publiserte tekster i gjennom hele sitt skrivende liv. I likhet med *Vagant* består utgivelsen for det meste av mer eller mindre informale essays, en god del ført i pennen av skribenter som kan assosieres med tidsskriftet. I sitt korte forord presenterer Lindholm utgivelsen som «et knippe forsøk på å få Sæterbakkens tekster i tale». Innenfor denne temmelig løse rammen har Lindholm valgt å strukturere de 27 tekstene tematisk og sjangermessig i fem deler. Kriteriene for denne inndelingen virker imidlertid ikke helt klar: Første del, med sitt fokus på ungdomsår i Lillehammers subkulturer og tidlig lyrisk produksjon gir inntrykk av en kronologisk struktur. De to følgende delene inneholder imidlertid tekstanalyser, angivelig med vekt på lengre linjer først, og så enkelttekster og motiv. Deretter kommer en ny seksjon med personlige portretter, denne gang med den etablerte forfatteren Stig Sæterbakken som sentralmotiv. Siste del inneholder en samling intervjuer, skrevet og utgitt tidligere.

En slik organisering virker pedagogisk motivert med forventning om at leseren skal få mulighet til å skaffe seg et overblikk for selv å kunne orientere seg i de nærlesninger og

punkt nedslag som følger i andre og tredje del. Teksten «Skam skrift Sæterbakken», skrevet av Sæterbakkens svenske forlegger Carl-Michael Edenborg, tilbyr et slikt overordnet perspektiv. Som tittelen røper er dette streifet over noen av Sæterbakkens sentrale utgivelser sentrert rundt en fiksering på skammen både i og ved skriften som er egnet til å åpne forfatterskapet mot andre skrivere og samtidig holde fast ved et viktig motivkompleks. Edenborg loser leseren gjennom Sæterbakkens forfatterskap ved å peke på viktige forbilder og inspirasjonskilder som Georges Bataille, Louis Ferdinand Céline, Nikanor Teratologen og ikke minst Edgar Allan Poe, «litteraturens skamprofet», med Edenborgs egne ord. Slik plasseres Sæterbakken som lesende skriver i en internasjonal litterær kontekst, som suppleres i Tore Engelsen Espedals opplysende tekst om Sæterbakkens forhold til musikk.

De to øvrige bidragene til denne delen er mindre vellykket dersom de skal brukes som ramme for lesere som ikke kjenner forfatterskapet godt fra før. Joni Hyvönens essay om dobbeltgjengeren som strategi i fremskrivingen, omskapingen og dekonstruksjonen av jeget i Sæterbakkens tekster er givende, men til tider preget av et språk som ikke inviterer leseren inn i samme grad som Sæterbakkens egen essayistikk. Leif Høggaugs tekst om Sæterbakkens lesning av den slovakiske oversetteren og skribenten Ivan Čičmanecs essay om solipsisten Max Stirner er preget av en introvert og usammenhengende stil som gjør den unødvendig utilgjengelig. Det fremstår heller ikke helt klart hvordan disse to tekstene skiller seg fra den neste delens bidrag, som fremstår som en samling av tekster med smalere profil.

Dette er antologiens mest heterogene del, men det er også her vi finner de mest nytenkende bidragene til Sæterbakken-resepsjonen. Susanne Christensen og Jan Arnald legger vekt på romanen *Gjennom natten* som de begge nærmer seg gjennom sjangerorienterte lesninger. Mens Christensen peker på likhetstrekk med eventyret, med referanse til så vel Dantes helvete som Astrid Lindgrens mer drømmeaktige dødsuniverser, viser Arnald hvordan Sæterbakken utnytter krimromanens strukturer som strategisk utgangspunkt for utforskningen av samtidsmenneskets eksistensielle angst. Felles for disse to bidragene er viljen til å lese Sæterbakken inn i rammer som åpner et kommunikativt rom, i dialog med tekster som mange har et forhold til. Slik bidrar de til å avmytifisere «Mørkefyrsten», selv om Arnald konkluderer med det ikke særlig originale standpunkt at «Stig Sæterbakkens författarskap [nog är] det mörkaste som Skandinavien har frambringat».

De personlige portrettene og intervjuene som utgjør antologiens siste tredjedel, bidrar i mindre grad til å kaste nytt lys over forfatterskapet. At intervjuene, som fungerer som et tilbakeblikk til tiden da Sæterbakken selv kunne komme til orde utenfor sine egne tekster, er naturlig. Man kan likevel spørre seg om dette er den beste plasseringen dersom målet virkelig er å få Sæterbakkens tekster i tale, slik forordet foregir. Når den avdøde forfatteren får det siste ordet på denne måten, lukkes de mer utadvendte bidragene inn og dempes i en taus respekt for siste taler ved endt lesning.

Det er nok også respekten som gjør de personlige portrettene av den voksne forfatteren til en litt famlende affære som unnlater å fremkalle opplevelser av å forstå mer eller komme særlig nærmere mennesket Sæterbakken. Enten strategien er å fokusere på sin egen opplevelse av, eller til og med drømmer om forfatteren, slik Svein Jarvoll og til dels Fredrik Wandrup gjør, eller den er å la mer ubehagelige personlighetstrekk sive uttalt frem mellom linjene som Sæterbakkens forlegger Herdis Eggen velger, fremstår fremstillingen gjen-

nomgående som litt kneblet. Når disse personlige fortellingene kommer så langt ut i boken, ender de dessuten med å inneholde en del gjentakelser, både i form av personskildringer som nødvendigvis må ligne, men også av utviklingsfortellingen om forfatterens skrivende liv: Den unge, sprelske poeten som debuterte med *Flytende paraplyer* (1984), måtte selv utforske det stygge, mislykkede og onde i seg selv og sin egen skriving for å nå frem til de estetiske og eksistensielle erkjennelsene som særlig S-trilogien, *Gjennom natten* og essayistikken rommer. Etter å ha blitt presentert for variasjoner over dette narrativev, som utvilsomt treffer mange vesentlige aspekter ved forfatterskapet, er det likevel nærliggende spørre seg om det hadde vært mer i Sæterbakkens ånd om man våget å være litt råere – og mer konfronterende i sine erindringsbeskrivelser.

Denne mangelen på brodd gjelder til en viss grad også for antologien som helhet. Her er det lite som virkelig utfordrer gjengse oppfatninger. Ord som *mørk*, *ondskap*, *skam* og *død* er frekvente. Dermed blir ikke tekstsamlingen helt den dynamiske og åpne gesten overfor Sæterbakkens forfatterskap som Lindholm antyder i forordet. Den største uenigheten denne leseren kan spore tekstene imellom, er hvorvidt Sæterbakken lo mye eller lite. At dvelingen ved visse tema, problemstillinger og referanser går igjen i mange av bidragene, kan imidlertid også betraktes som en pedagogisk styrke fordi det sirkler inn sentrale linjer fra ulike vinkler. Slik nyanseres det Sæterbakkenske mørket samtidig som forfatterskapets profil blir tydeligere. Derfor er dette likevel et viktig bidrag til resepsjonen av et forfatterskap som etter alt å dømme vil fortsette å prege den skandinaviske samtids litteraturen og samtalen om den også fremover.